**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС;
ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

УДК 349.342.9(477)

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.5-1.21>

АРСІРІЙ Р.О.

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ
ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ
В ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУДОВОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ**

Правовий статус відіграє важливу роль у становленні того чи іншого суб'єкта публічної адміністрації, а також визначає його правове становище у суспільстві та державі. Метою статті є розкриття юридичної природи адміністративно-правового статусу суб'єктів інформаційно-правових відносин, які беруть участь в інформатизації судової влади України. Визначено, що основним органом публічної адміністрації, що забезпечує інформатизацію судової системи в Україні, є Державна судова адміністрація України. Державна судова адміністрація координує, регулює свою діяльність на створення умов процесу інформатизації (технологізації) судової системи та забезпечує користувачів адміністративного судочинства правом на забезпечення своїх прав, свобод та законних інтересів згідно із сучасною тенденцією розвитку суспільства. Наголошено, що невіддільним і важливим складником діяльності суду є організація та ведення системи діловодства, яка полягає у створенні документів, контролі за їх відповідністю до нормативно-правових актів, забезпеченні видання, зберігання, передання та збереження відомостей, що в них містяться. З'ясовано, що державна судова адміністрація координує, регулює свою діяльність на створення умов процесу інформатизації (технологізації) судової системи та забезпечує користувачів адміністративного судочинства правом на забезпечення своїх прав, свобод та законних інтересів згідно із сучасною тенденцією розвитку суспільства. Зроблено висновок, що інформаційно-правовий статус суб'єктів інформаційно-правових відносин – це система юридичних елементів, яка складається із сукупності публічних обов'язків та прав суб'єктів публічної адміністрації (Державною судовою адміністрацією, Кабінетом міністрів України, Вищою радою правосуддя, Державним підприємством «Інформаційні судові системи» та загалом судами) в процесі інформатизації та технологізації судової системи, що спрямована на забезпечення своїх прав, свобод та законних інтересів згідно із сучасною тенденцією розвитку суспільства, а також їх відповідальності за неналежне виконання поставлених їм завдань.

Ключові слова: адміністративний суд, адміністративно-правовий статус, інформатизація, інформаційно-правове забезпечення, адміністрування, зміст, публічна адміністрація, правові відносини, судова влада України.

Legal status, plays an important role in the formation of a public administration entity, and determines its legal position with society and the state. The purpose of the article is to reveal the legal nature of the administrative and legal status of the subjects of information and legal relations that take part in the informatization of the judicial power of Ukraine. It is determined that the main body of public administration that provides informatization of the judicial system in Ukraine is the State Judicial Administration of Ukraine. The State Judicial Administration coordinates, regulates its activities to cre-

ate conditions for the process of informatization (technologicalization) of the judicial system and provides users of administrative justice with the right to secure their rights, freedoms and legitimate interests in accordance with the modern tendency of the society development. It is emphasized that an integral and important part of the court's activity is the organization and maintenance of the record keeping system, which consists in the creation of documents, control over their compliance with legal acts, ensuring the publication, storage, transmission and preservation of the information contained therein. It has been found out that the state judicial administration coordinates, regulates its activities to create conditions for the process of informatization (technologicalization) of the judicial system and provides users of administrative justice with the right to secure their rights, freedoms and legitimate interests in accordance with the current tendency of the society development. It is concluded that the information and legal status of subjects of information and legal relations is a system of legal elements, which consists of a set of public duties and rights of subjects of public administration (the State Judicial Administration, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the High Council of Justice, the State Information Judicial Systems Enterprise and the Courts in General) in the process of informatization and technological modernization of the judicial system, aimed at securing their rights, freedoms and legal interests in accordance with the modern tendency and their responsibility for the improper performance of their tasks.

Key words: *administrative court, administrative and legal status, informatization, information and legal support, administration, content, public administration, legal relations, judicial power of Ukraine.*

Вступ. Правовий статус відіграє важливу роль у становленні того чи іншого суб'єкта публічної адміністрації. Він визначає його правове становище у суспільстві та державі. Оскільки Україна обрала шлях у напрямку Європейської правової спільноти, в якій забезпечення прав і свобод громадян лишається на першому місці, нашій державі необхідно інтегрувати європейські цінності в правовий статус кожного державного органу.

Тема «Адміністративно-правовий статус суб'єктів інформаційно-правових відносин, які беруть участь в інформатизації судової влади України» по праву викликає науковий інтерес, адже вона була досліджена багатьма вченими, однак розглядали вони її дотично, зосереджуючи свою увагу здебільшого на суміжних питаннях. До того ж ця тема має свою специфіку, зважаючи на те, що інформатизація суспільства на цьому етапі становлення нашої держави відбувається у всіх без винятку сферах нашого суспільства.

А якщо ми говоримо про інформатизацію судової гілки влади, то завжди маємо пам'ятати, що вона є основним органом, який має захищати права, свободи та законні інтереси громадян суспільства, а також відновлювати права та законні інтереси юридичних осіб. Тут слід звернути увагу й на інформаційно-правовий статус суб'єктів інформаційно-правових відносин, що забезпечують технічний прогрес суду окремо.

Таким чином, потреба реалізації потенціалу кожного суб'єкта публічної адміністрації, який забезпечує інформатизацію судової системи та налагодження між ними інформаційно-правових відносин відповідно до цінностей європейської правової спільноти, є обов'язком держави. Тим самим вище наведені чинники загалом і зумовлюють актуальність нашої статті.

Огляд останніх досліджень. До проблеми адміністративно-правового статусу суб'єктів інформаційно-правових відносин, які приймають участь в інформатизації судової влади України зверталися такі вчені, як В. Авер'янов, А. Агапов, А. Анісімов, І. Арістова, Г. Атаманчук, О. Баранова, В. Басс, Ю. Батурін, І. Бачило, В. Брижко, Ю. Битяк, В. Гавловський, В. Галунько В., М. Дамірчиєв, П. Дітієвський, В. Заросило, Р. Калюжний, В. Колпаков, В. Копилов, О. Кузьменко, А. Марущак, О. Марценюк, Р. Мельник, А. Нонко, А. Письменницький, О. Радишевська, С. Стеценко, В. Ткаченко, О. Тихомиров, В. Хахановський, В. Цимбалюк, Т. Цуркан, М. Швець, Ю. Шемшученко, В. Шкарупа та інші. Проте вони не зосереджували свої наукові пошуки на проблемі компаративістичної характеристики у цій сфері.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття юридичної природи адміністративно-правового статусу суб'єктів інформаційно-правових відносин, які беруть участь в інформатизації судової влади України.

Результати дослідження. Питання правового статусу в адміністративному праві досліджували багато вчених ще з часів римського права. У перекладі з латинської мови status озна-

час «положення, стан у будь-якій ієрархії, структурі, системі» [1]. Правовий статус – становище того чи іншого суб'єкта в правовій реальності, що відображається у його взаєминах з суспільством і державою [2]. Правовий статус суб'єктів права складається з об'єктивних, фактично існуючих елементів, виявивши та проаналізувавши які, можна комплексно дослідити зазначений правовий статус. Усвідомивши правовий статус як цілісну систему, серед структурних елементів якої можна виділити головні, можна з'ясувати характер її взаємозв'язків з середовищем функціонування. Застосовуючи системний метод дослідження, можна визначити поняття «правовий статус» як комплексне юридичне явище, що визначає статус (становище) суб'єкта у відповідній системі, відокремити його статистичні й допоміжні елементи [3].

Таким чином, для розкриття юридичної природи адміністративно-правового статусу суб'єктів інформаційно-правових відносин, які беруть участь в інформатизації судової влади України, нам потрібно: розкрити поняття правового статусу; проаналізувати діяльність кожного суб'єкта публічної адміністрації, який бере участь в інформатизації суду, та визначити зв'язок між ними; розкрити юридичну природу інформаційно-правового статусу.

Професор О. Музичук вважає, що під правовим статусом суб'єкта адміністративно-правових відносин слід розуміти систему закріплених у нормативно-правових актах ознак, які визначають його роль, місце та призначення в системі правовідносин, указують на його відмінність від інших суб'єктів і порядок взаємовідносин між ними [4].

На думку М. Горбач, адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративного права як правова категорія – це система однорідних адміністративно-правових норм, які засвідчують факт формально-юридичного існування суб'єкта адміністративного права, а також здійснюють визначення його правового становища у взаємодії з іншими суб'єктами права, державою та з суспільством загалом [5].

Метр теорії права О. Петришин зазначив, що адміністративно-правовий статус – це сукупність прав і обов'язків у сфері виконавчо-розпорядчої діяльності [6]. В. Корельський зазначив, що правовий статус – це багатоаспектна категорія, що, по-перше, має загальний, універсальний характер, включає статуси різних суб'єктів правовідносин – держави, суспільства, особи тощо; по-друге, відбиває індивідуальні особливості суб'єктів і реальне положення їх у системі різноманітних суспільних відносин; по-третє, не може бути реалізований без обов'язків, що кореспондуються правом, без юридичної відповідальності, у необхідних випадках – без правових гарантій; по-четверте, категорія «правовий статус» визначає права та обов'язки суб'єктів у системному вигляді, що дає змогу здійснити порівняльний аналіз статусів різних суб'єктів для відкриття нових шляхів її вдосконалення [7].

Таким чином, правовий статус суб'єктів права – це правове становище органів публічної адміністрації, що взаємодіють із державою, суспільством та мають свої права і обов'язки по відношенню до них.

Основним органом публічної адміністрації, що забезпечує інформатизацію судової системи в Україні, є Державна судова адміністрація України. Відповідно до Концепції галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи здійснення організаційного забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи – це одне із основних завдань Державної судової адміністрації України. ДСА, як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України відповідно до Положення про Державну судову адміністрацію України, яке затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2009 р. № 14, бере участь у реалізації державної політики в сфері інформатизації, зокрема щодо створення необхідних умов для забезпечення громадян та суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією шляхом широкого використання інформаційних технологій, з урахуванням того, що організаційне забезпечення діяльності Верховного Суду України, Конституційного Суду України та вищих спеціалізованих судів здійснюється апаратами цих судів. Визначення Концепцією галузевої програми інформатизації стратегічних завдань та їх подальша реалізація сприятиме підвищенню рівня інформатизації судів, ДСА, інших органів та установ судової системи та забезпечить умови для функціонування Єдиної судової інформаційної системи [8].

До нових технологій кібернетики та інформатики, що є першоджерелами вдосконалення діяльності Державної судової адміністрації України, відносять: 1) технологію єдиної судової інформаційної системи; 2) технологію створення пілотних проектів і модернізації систем управління; 3) технологію формування базових систем впливу; 4) технологію баз даних (автоматизовано-го документообігу); 5) технологію баз знань і експертних систем; 6) технологію «Корпоративна

мережа»; 7) технологію «Зв'язок та передача інформації»; 8) технології звукозапису та відеозапису; 9) технологію мультимедіа; 10) технології телефонної конференції та відеоконференцз'язку. Разом із тим слід зазначити, що перелік пропонованих технологій кібернетики та інформатики, що застосовуються в діяльності Державної судової адміністрації України, не є вичерпним. І це з тих причин, що процес становлення й розвитку інноваційних технологій перебуває в постійній динаміці й прогресує [9, с. 135].

Отже, Державна судова адміністрація використовує весь арсенал технологічної підтримки у сфері інформатизації. Зважаючи на розвиток сучасного суспільства це є необхідним етапом для становлення судової влади України.

Завдяки технічній допомозі, отриманій від міжнародних донорів, ДСА забезпечила перехід від використання комутованих каналів для організації служби електронної пошти та доступу до мережі Інтернет за технологією ADSL. У комплексі з вирішенням питання організації доступу до мережі Інтернет придбання ДСА 2008 року маршрутизаторів (активного мережевого обладнання) дозволило активізувати роботу з побудови корпоративної мережі судової системи на базі технології віртуальних приватних мереж (VPN). Усі суди, ДСА, установи та органи судової влади мають можливість використовувати власні сторінки або розмішувати інформацію на веб-порталі «Судова Влада Україна» [8].

Нині діє у складі Державної судової адміністрації України Державне підприємство «Інформаційні судові системи» (ІСС), яке підтримує діяльність з автоматизації судів через низку ініціатив: від забезпечення обладнанням і програмним забезпеченням та адмініструванням до розробки та встановлення спеціалізованих автоматизованих систем діловодства; від забезпечення електронного запису судових засідань до управління та забезпечення функціонування державного реєстру судових рішень [9].

Нещодавня ініціатива, якою займався ДП ІСС, – придбання та встановлення обладнання відеоконференцз'язку. Технологія, в основі якої лежить двостороння передача через захищені інтернет-зв'язки, знижує витрати і ризики безпеки під час фізичного перевезення підсудних та ув'язнених до і з приміщення суду [10].

Відповідно до вищезазначеного за допомогою делегування своїх повноважень Державна судова адміністрація України здійснила передачу функцій діяльності з автоматизації судів Державному підприємству «Інформаційні судові системи». Таким чином, технічне забезпечення судової влади належить до компетенції вказаного підприємства.

Тобто Державне підприємство «Інформаційні судові системи» – це підприємство, основним обов'язком якого є надання послуг з технічного програмного, серверного забезпечення судів України, яке координується законами України, нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України, наказів, розпоряджень тощо.

В. Куценко вважає, що використання новітніх технологій інформатизації є провідним напрямом діяльності Державної судової адміністрації, оскільки з розвитком суспільних відносин виникає гостра потреба своєчасного, ефективного та належного врегулювання нових правовідносин, своєю чергою технології кібернетики та інформатики є своєрідним допоміжним чинником у здійсненні такого регулювання. Державна судова адміністрація України здійснює цілеспрямований вплив відомчих ресурсів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб представників судової влади, а також користувачів адміністративних послуг судочинства, які в сукупності становлять організаційно-технічний процес, спрямований на забезпечення права на справедливе й гуманне судочинство [11].

Розглядаючи питання інформаційно-правових відносин ДСА з іншими органами публічної влади, слід зазначити, що вона взаємодіє не тільки з суддями, а і з адвокатами.

Відповідно до покладених на ДСА України завдань та з урахуванням галузевої структури визначено пріоритетні напрями інформатизації. Для судів: автоматизація процесів документообігу; автоматизація процесів реєстрації та створення документів; забезпечення технологічних процесів проходження судових справ; контроль дотримання процесуальних термінів; контроль за виконанням документів; технічне фіксування (аудіо та відеозапис) та протоколювання судового процесу; автоматичний розподіл судових справ до розгляду; формування статистичної звітності на базі первинної інформації.

Для ДСА: формування статистичної, фінансової звітності; моніторинг стану організаційного та, зокрема, матеріально-технічного забезпечення судів; автоматизація процесів документообігу, в тому числі автоматизація процесів реєстрації та створення документів; контроль за виконанням документів; функціонування порталу судової влади; функціонування Єдиного дер-

жавного реєстру судових рішень; функціонування системи обліку суддівських кадрів. Для суддів: доступ до баз даних судових справ та Єдиного державного реєстру судових рішень; доступ до інформаційного масиву судової практики; доступ до нормативно-правових баз даних та інших інформаційних ресурсів. Для адвокатів: доступ до інформації по справам за участі адвоката. Для сторін судового процесу: своєчасне і надійне інформування про хід судової справи; доступ до інформації по справі [12].

Невіддільним й важливим складником діяльності суду є організація та ведення системи діловодства, яка полягає у створенні документів, контролі за їх відповідністю до нормативно-правових актів, забезпечення видання, зберігання, передання та збереження відомостей, що в них містяться. Очевидно, що всі ці процеси довго тривають і становлять левову частку завдань судової системи. Заради зменшення паперового діловодства в судах, скорочення часу на обробку, зберігання й передання інформації запроваджують автоматизовані системи електронного діловодства (документообігу). Однак його впровадження ускладнюється рядом факторів, що стають предметом бурхливого обговорення фахівців. Саме тому актуальним є питання сучасного стану організації судового діловодства в інформаційному суспільстві та перспектив його розвитку [12].

Відповідно до Рішення Вищої ради правосуддя Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України до її повноважень входить: здійснення інформаційних та методологічних заходів щодо побудови, впровадження та функціонування комплексної системи захисту інформації на об'єктах інформаційної діяльності; організація комп'ютеризації судів для здійснення судочинства, діловодства, інформаційно-нормативного забезпечення судової діяльності та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (до її запровадження – автоматизованої системи документообігу в судах), забезпечення судів необхідними технічними засобами фіксування судового процесу в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України на фінансування відповідних судів [13].

Стосовно останніх подій, то відповідно до наказу ДСА України від 26.04.2019 № 429 «Про внесення змін до наказу ДСА України від 22.12.2018 № 628» з 02.05.2019 у Касаційному адміністративному суді у складі Верховного Суду розпочалась тестова експлуатація підсистеми «Електронний суд». Під час тестової експлуатації підсистеми «Електронний суд» Касаційному адміністративному суду та учасникам судового процесу необхідно керуватися вимогами Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затвердженого рішенням Ради суддів України від 26.11.2010 № 30 [14].

Отже, Державна судова адміністрація координує, регулює свою діяльність з метою створення умов процесу інформатизації (технологізації) судової системи та забезпечує користувачів адміністративного судочинства правом на забезпечення своїх прав, свобод та законних інтересів згідно із сучасною тенденцією розвитку суспільства.

Для управління й контролю за процесом формування та виконання Національної програми інформатизації та її коригування Кабінет Міністрів України за поданням Генерального державного замовника призначає її керівника (ст. 11) [15].

До основних повноважень керівника Національної програми інформатизації належать: організація відбору окремих завдань (проектів) на етапі формування Національної програми інформатизації; організація контролю за відбором виконавців окремих завдань (проектів) Національної програми інформатизації; внесення Генеральному державному замовнику пропозицій щодо: формування завдань Національної програми інформатизації на наступні три роки; формування програми завдань (робіт) з інформатизації на наступний бюджетний рік; подання пропозицій щодо внесення змін до Національної програми інформатизації; керівництво роботою науково-технічної ради з Національної програми інформатизації; організація приймання виконаних завдань (робіт) з інформатизації; організація експертизи окремих завдань (проектів) Національної програми інформатизації та Програми в цілому; інші повноваження з формування та виконання Національної програми інформатизації. Керівник Національної програми інформатизації підпорядкований Генеральному державному замовнику і перебуває в його штаті. Контроль за формуванням та виконанням Національної програми інформатизації здійснює Кабінет Міністрів України (ст. 26) [15].

Висновки. Таким чином, відносини, що розвиваються в процесі інформатизації адміністративних судів, виникають між Державною судовою адміністрацією, кабінетом міністрів України, Вищою радою правосуддя, Державним підприємством «Інформаційні судові системи» та загалом судами.

Отже, інформаційно-правовий статус суб'єктів інформаційно-правових відносин – це система юридичних елементів, яка складається із сукупності публічних обов'язків та прав суб'єктів публічної адміністрації (Державною судовою адміністрацією, Кабінетом міністрів України, Вищою радою правосуддя, Державним підприємством «Інформаційні судові системи» та загалом судами) в процесі інформатизації та технологізації судової системи, що спрямована на забезпечення своїх прав, свобод та законних інтересів згідно із сучасною тенденцією розвитку суспільства, а також їх відповідальності за неналежне виконання поставлених їм завдань.

Список використаних джерел:

1. Щербак А. Правовая ответственность должностных лиц аппарата государственного управления. Київ. *Наук. думка*. 1980. 133 с.
2. Правовий статус. Вільна енциклопедія. Вікіпедія. 2019. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%81.
3. Кучинский В. Личность, свобода, право. Москва. *Радуга*. 1978. 188 с.
4. Музичук О. Уточнення сутності категорії «правовий статус» суб'єкта адміністративно-правових відносин та його елементного складу. Харків. *Форум права*. 2008. № 1. С. 316–321.
5. Бандура С. Порівняльно-правовий аналіз адміністративного права України та країн – учасниць ЄС (Греції, Болгарії, Іспанії, Румунії) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 НДІ публ. права. 2019. URL: http://sipl.com.ua/?page_id=5514.
6. Петришин О. та ін. Загальна теорія держави і права. Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. Харків. *Право*. 2009. 584 с.
7. Корельський В., Перевалова В. Теория государства и права: учебник для вузов Москва. *НОРМА-ИНФА*. 2002. 549 с.
8. Концепція галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи. Територіальне управління Державної судової адміністрації України в Одеській області. Офіційний веб-сайт. 2019. URL: https://kt.od.court.gov.ua/tu16/info_suddi/conzercia/.
9. Сурник В. Інноваційні технології у діяльності державної судової адміністрації України: сучасний стан і перспективи. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского: Серия «Юридические науки»*. Том 26 (65). 2013. № 21 (Ч. 2). С. 128–136.
10. Маркус З. Державна судова адміністрація України: структурний аналіз та рекомендації. USAID. 2019. URL: http://www.fair.org.ua/content/library_doc/SJA_Structural_Assessment_MZ_ukr.pdf.
11. Куценко В. Адміністративно-правовий Державної судової адміністрації України : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ. 2016. 21 с.
12. Вдовіна О. Електронне діловодство як комунікаційна складова судочинства в Україні : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків. Київ. 2018. 21 с.
13. Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України. Рішення Вищої ради правосуддя від 17.01.2019 № 141/0/15-19. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr141910-19/card6#Public>.
14. Повідомлення для учасників судового процесу про початок тестової експлуатації підсистеми «Електронний суд» у Касаційному адміністративному суді у складі Верховного Суду. Державна судова адміністрація. 2019. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/700710/>.
15. Про Національну програму інформатизації. *Відомості Верховної Ради України*. 1998, № 27-28, ст. 181.